

boko v dušno in telesno blagostanje, nijeden tako posredno in neposredno v časno in večno srečo, sploh na vso bodočo narodovo povestnico, kakor jedino učiteljski; po tej resnici vravnajte blagohotno svoje nehanje in delovanje v deželni zbornici in osrečili bodete Kranjsko, a nad pet stotin skrbno pazečih domačih sinov in hčera v trudapolnem učiteljstvu po vsi deželi razstresenih bode blagrovalo poslance in deželo, v kateri služiti jim je čast in veselje.

Martin in Jera.

(J. Ravnikar.)

Trinajsto poglavje.

Dokaz, da je Martin ljubil svojo ženo.

Pko bodeš sedela tako dolgo in mirno, kakor ob nedeljah in praznikih pri knjigi „Življenje svetnikov in svetnic Božjih,“ tedaj ti bodem mogel prav veliko povedati.“

Jera: Želim, da mi poveš vse, prav vse in natančno.

Martin: Dobro! Vem še vse tako dobro, kakor se je dogodilo. Ali glej, danes je sobota, in ti imaš še dosti opravila.

Jera se nasmeje rekoč: „Odpri malo svoje oči!“ Martin pogleda nekoliko okrog sebe ter pristavi: „Oho! ti si že vse naredila in vredila!“

Milica prime očeta za roko in reče:

„Mati so z delom pridno hiteli, jaz in Anica sva jim pa pomagali pospravljati. Mari ni tako v redu?“

„Ne samo v redu, temveč je tudi hvale vredno“, rečejo na to oče.

„No, začni že vender pripovedovati!“ prosi ga Jerica.

Martin: Predstojnik me je vprašal za ime mojega očeta, za kraj, kje stanujem in pa za hišno številko.

Jera: Ti ne govoriš pravilno, kajti jaz vem, da on ni s tem prišel.

Martin: A kako to, da ne tako? Ti brbljavka!

Jera: Ti si ga najprej pozdravil, a on ti je odzdravil; kaj ne, tako je bilo.

Martin: Ti vsevedna čarovnica ti, prav imaš; nisem začel prav pripovedovati.

Jera: To sem jaz tudi takoj vedela.

Martin: No, ko me zagleda, vpraša me, če se ga nič več ne bojim? Jaz se priklonim, kakor sem vedel in znal ter mu odgovorim: „Oprostite mi milostivi gospod!“ On pa se nasmeje in ukaže steklenico vina donesti.

Jera: Glej no, to je drugačen začetek. Ali si steklenico tudi urno izpraznil? Bojim se, da si jo.

Martin: Ženka, tega nisem storil. Bil sem tako sramežljiv, kakor kakšna nevesta — in vina se nisem hotel dotakniti; toda on mi reče: Vem, da nisi vinski sovražnik, le natoči si! Na to sem po malem pil na njegovo zdravje. Predstojnik pa me pogleda tako čudno, da se mi je tresla čaša v roki.

Jera: Dobra vest, Martin, ki ti je ta čas ušla v prste; sicer pa si se urno otresel strahu, kaj?

Martin: Sem — in precej, ker je bil predstojnik proti meni jako prijazen. Rekel mi je: „Čisto naravno je, da človek, ki težko dela, rad čašo vina izpije; to odobrava vsakdo. Toda to je nesreča, kadar človek — namesto da bi se čašo vina okrepil — pri vinu kar podivja, da pozabi na otroke in ženo in na svojo starost. To je nesreča, Martine moj!“

Ko mi je tako govoril, bilo mi je, kakor bi mi nož porinil v srce. Zberem vender svoje misli ter mu odgovorim:

„Zapeljale so me v to nesrečne priložnosti včasih tako, da si nisem mogel pomoči in če bi tudi znal, nisem zamogel. Ali verjemite mi, da v tem času nisem niti čaše vina izpil z veselim srcem.“

Jera: In si zamogel kaj takega izpregovoriti?

Martin: Če bi z menoj ne bil tako ljubeznjiv, v resnici bi se ne bil upal.

Jera: Kaj je rekel dalje?

Martin: Rekel je, da je nesreča za siromašne ljudi, kadar se pajdašijo z ljudmi, katerih bi se morali ogibati kakor kuge. Zdihnil sem globoko; a on, kakor bi bil to opazil, nadaljuje:

Če bi se takim ljudem le dopovedati moglo, predno so prevarani. Ubog človek je že na pol rešen, ako ne pride v kremplje takim pijavkam. Boli me srce, kadar pomislim, koliko siromakov gine v gnjusnem blatu, kateri pa nimajo toliko srčnosti, da bi odkrili take neprilike na primernem mestu in ljudem, ki bi jim pomagali z veseljem, samo kadar bi se vedelo dobro, kako je z njimi. Bog ti bode težko odpustil, ker si se dal leta in leta voditi za nos, med tem si pa ženo in otroke puščal v največji nevarnosti, ne da bi bil samo jedenkrat pri meni iskal kakšnega sveta. Zidar, le pomisli, kako bi se vsa zadeva konečno iztekla, če bi tvoja žena ne bila pametnejša in pogumnejša od tebe.

Jera: Ali je vse to govoril, predno je vprašal za hišno številko.

Martin: Saj slišiš.

Jera: Poglej, poglej, ti si hotel to zamolčati!

Martin: To bi bilo skoraj tudi najboljšje, ker drugače se mi še prevzameš, ker si bila tolikanj sigurna in srčna.

Jera: Ej, gospodar, čemu misliš tako? No, naj pa velja tvoja! Jaz sem zares ponosna, da sem tako napravila; za ta korak mi ne bode žal vse svoje življenje. Kaj pa je predstojnik dejal še dalje?

Martin: Povpraševal me je v zadevi zidanja. Velika sreča zame je še, da nisem vsega pozabil. Moral sem mu vse natančno izračunati na metre in kilograme, koliko bode treba apna, peska in kamena

Jera: Mari se nisi zmotil za kako ničlo?

Martin: Verjemi mi, da se to pot nisem prav nič zmotil.

Jera: Hvala Bogu!

Martin: Tudi od mene mu bodi hvala!

Jera: Ali je zdaj vse v redu?

Martin: Da, vse je v najboljšem redu. Ugani, koliko are (predplače) mi je dal? (Žvenklja z denarji v žepu in nadaljuje.) Kaj ne, dolgo že nisem tako žvenkljal?

Jera (vzdihne.)

Martin: Ne vzdihuj tako, prosim te! Zanaprej bomo gospodarili in varčevali drugače in gotovo ne pridemo nič več v tako revščino in nesrečo, v kakeršni smo bili do zdaj.

Jera: Resnično nam je pomagal Bog v nebesih, zato mu bodi hvala in slava na veke!

Martin: A ne le nama, temveč še mnogim drugim v naši vasi. Poslušaj in čudi se! On je vzel deset očetov revnih družin, ki so v največji bedi, pri tem zidanji v službo; vsakemu pa bode plačal na dan 1 krono in 60 vinarjev. Duša moja, ne moreš si misliti, kako skrbno jih je odbral.

Jera: Prosim te, prav to mi povej obširno.

Martin: Ne vem, če sem tudi vse obdržal v spominu, kakor se je godilo.

Jera: Domisli se malo.

Martin: Tedaj poslušaj: Povpraševal me je za vse siromašne gospodarje, koliko imajo otrok, kako veliki so že, če že kaj zaslužijo in prilično koliko. Na to je odbral one, ki imajo najmanj zaslužka ter imajo največ nepreskrbljenih otrok; rekel mi je opetovano: Poznaš li koga, ki bi bil v taki stiski, v kakeršni si sam, kar povej mi ga. Spomnil sem se takoj Gašperetovega Jurija, ki bode tudi leto dni imel gotovi zaslužek.

Jera: To je plemenito, da se nisi maščeval nad Jurijem radi našega krompirja.

Martin: Bog obvaruj, maščevati se nad siromaki. Njegovo gospodarstvo je do skrajnosti slabo. Neki dan naletim na Jurija pri shrambi, kjer je krompir, toda delal sem se tako, kakor bi ga ne videl.

Bolelo me je srce, videvši ga, kako je medel kakor sedem gladnih let; midva sva imela do zadnjega časa dovolj krompirja.

Jera: To je sicer lepo, ljubi mož; toda pomagati si v potrebi s tatvino, to ni v redu, in reveži, kateri tako storé, pridejo še v večjo potrebo.

Martin: Res je tako, ali pomislimo, kako hudo je s praznim želodcem pred seboj gledati živež, in če vemo, koliko od tega utegne v shrambi segniti ter koliko ga povžije živina; potemtakem ne smemo ubožcem zameriti, če se spozabijo tako daleč. Oh, ljuba moja, koliko samozatajevanja je treba v takem položaji!

Jera: Pripoznam, da je to jako mučno, toda ubožci bi se morali takih skušnjav otresti, sicer prenašajo svojo nesrečo še težje.

Martin: Oh, draga moja, povej mi, kdo bi v njegovi koži to storil? Kdo bi to zahteval od njega?

Jera: Bog, ki to zahteva od siromaka, ponuja mu za to tudi moči, da tako stori; vsposobljuje ga s silo, s potrebo in z mnogimi bolečinami za veliko samozatajevanje, ki mu je odločeno. Verjemi mi, Martine, Bog pomaga ubogim na skrivnem, podeljuje jim moči in razuma, da zamorejo trpeti in prenašati marsikaj od tega, kar bi se nekaternikom zdelo neverjetno. Kedar siromak premaga tak boj, ima čisto in mirno vest ter je srečnejši od vseh tistih, katerim se ni bilo treba tako boriti.

Martin: Jaz vem vse to prav dobro, draga moja, ker to sem opazil pri tebi. Saj nisem slep. Videl sem sam, kako si v največji stiski zaupala ljubemu Bogu ter zaradi tega bila tudi zadovoljna; toda malo je ljudij, ki bi togo in nejevoljo prenašali tako strpljivo, kakor ti, nasprotno pa je obilo tako slabih, kakor sem jaz sam v skrbeh in potrebi. Mislim, da je potrebno delati na to, kako bi se vsem siromakom preskrbelo zaslužka in kruha. Mislim, da bi potem vsi bili tudi boljši, kakor so pa sedaj pri svojem stradanji in preveliki bedi.

Jera: Oj, dragi moj, temu pač ni tako. Ako bi nič drugega ne bilo treba, kakor revežem pomagati z delom in zaslužkom, no, temu bi se lahko odpomoglo; toda vzroka za to je treba drugod iskati. Bogatinec kakor revež morata imeti srce v redu, ako hočeta srečna biti. Do tega dospe večina ljudij poprej z nevoljo in v skrbeh, kakor pa v miru in z veseljem, zakaj Bog bi nam inače delil samo veselje. Ljudje zamorejo le takrat potrpežljivo in modro prenašati srečo, mir in veselje, ako imajo srce ojačeno; to je gotovo potrebno, da je na svetu skrb in potreba, ker brez take borbe pride malokaterega človeka srce v red in do notranjega miru. Kjer pa manjka tega, ti je vsejedno, ima človek kaj dela, ali ne; ima vsega v obilnosti, ali pa trpi pomanjkanje. Stari Mokrota ima polno hišo vsega ter sedi po cel

dan v gostilnici; pri tem pa vender ni nič srečnejši od kakega dni-narja, kateri le časih izpije kupico vina v svojem kotu pri svoji ženi in otrocih.

Martin vzdihne, Jera pa nekaj časa molči, potem ga vpraša: „Ali si kaj pogledal pri pomočnikih, če delajo? Moram ti povedati, da je Luka danes zopet bil v gostilnici.“

Martin: To me jezi. Gotovo ga je poklical starešina. On se je malo poprej kaj čudno vedel. Bil sem poprej predno sem prišel v hišo, pri njih pri delu; a če je res prišel iz gostilnice, vznemirja me nekaj, zakaj pripovedoval mi je nekaj, kar ni bilo iz njegove glave.

Jera: Kaj pa je govoril?

Martin: Rekel mi je, da bi bil kamen iz Globodolskega kamenoloma izvrsten za temelj cerkvi. Ali ko mu na to odgovorim, da bi bil kremenec, ki leži prav blizu tega kamenoloma, mnogo boljši, pravi mi: Vi tedaj hočete vedno nespametno ravnati. Zid bode od onega kamena veliko trpežnejši in lepši. Mislil sem s početka, da je to govoril iz dobrega namena; ali ko je prišel o tem tako nepričakovano govoriti, zdela se mi je vsa stvar nekako sumljiva — in če je bil pri starešini, tedaj je prav gotovo, da se je ta kolač izpeknel v njegovi hiši. Globodolski kamen je krhek in peskovit, torej po vsem neprimkladen za moje delo.

Jera: Luka ni zanesljiv in nič kaj prida človek; bodi previden.

Martin: No, tukaj me ne dobe v past. Predstojnik tudi ne mara, da bi bil zid iz peščenjaka.

Jera: Zakaj pa ne?

Martin: Rekel je, da so sedaj na stavišči gnojišča in odtok gnojnice iz nekaterih hlevov; potemtako bi peščenjak gnijl in solitar bi ga razjedel.

Jera: Ali je to resnica?

Martin: Res je tako; tega sem se bil nekoč prepričal sam; na tujem namreč sem delal pri neki stavbi, pri kateri so morali temelj premeniti, ker je bil zidan iz peščenjaka.

Jera: Kako je to, da predstojnik o tem razume?

Martin: Temu sem se tudi sam čudil; a vse to razume prav dobro. Med drugim me je tudi vprašal, kje se dobiva dober pesek. Rekel sem: Pod Pečjo pri Lahovem mlinu. —

To je predaleč in tudi preveč navkreber — pripomni takoj, potrebno je, da se varujejo ljudje in živina. Morda se bode pesek dobil kje bližje. Opozoril sem ga na to, da bi se že dobil gori blizu stavišča, toda dotično zemljišče je lastnina posebnega gospodarja, ki bi se moralo od njega kupiti. Sedanjemu lastniku in nekaterim drugim vaščanom bi se morala tudi škoda povrniti, ker bi pesek morali preko njegove in vaščanovih njiv izvažati. To ne škoduje nič, odgovori mi, zakaj

boljše je pesek na ta način dovažati, kakor pa ga iz doline na grič voziti. Dobro! Zdaj ti imam še nekaj povedati.

V razgovor o pesku oglasi se hlapec trgovca Grileca in Klenka. Hotel sem torej vstati in oditi, da bi ga ne zadrževal dalje; ko še rečem, da pridem lahko drugikrat, nasmeje se mi in pravi: Tako ne gre, zidar! Moja navada je, da vsak posel dovršim popolnoma in kadar sem gotov s tem, potem šele pričnem o drugem razpravljati. Uprav dobro si mi došel s svojim poslovilom. To je tvoj stari greh, katerega se ne moreš iznebiti, namreč da zaradi kakega malenkostnega povoda zapuščaš in zanemarjaš svoja opravila. Popraskam se za ušesi in si mislim: Godi se ti prav! Ako bi bil molčal, ne bi bil slišal tako grenke resnice.

„Kar si iskal, si našel“, odvrne Jera, na to nekdo kliče pred hišo: „Hej! Kje ste? Ni nikogar doma?“ (Dalje prih.)

K šolski higijeni.

(Dr. Iv. Borštnik.)

IV.

(Dalje.)

Ne vemo sicer, kako se možganske celice spreminjajo pri učenju, pri mišljenju, in bilo bi tudi preveč, če bi že zdaj zahtevali od naravoslovja, da nam kaj takega pové: znanost ta je kot rečeno še zelo mlada in zadovoljni smemo biti, če že vemo uspeh teh sprememb t. j. spremembe, ki se zgodijo vsled delovanja možgan, in tu je omenjena že višje kri in gorjenje v možganih. Vendar znanost napreduje kljub vsem oviram naglo, spoznanje se vedno bolj vglablja v naravo samo in pričakujemo tudi v tem boljših dni in vestnejih poročil. Za zdaj lahko ponovimo, da lok preveč napet počti in možgani opetovano in intenzivno škodovani vsled prenapetosti ali pa vsled slabe, napačne, zelotične vzgoje, odpovejo svoje delo, njih moč oslabi in pamet postane glupost ali pa se vzburjeni možgani tako vznemirijo, da pamet popolnoma zatemni — na vsak način neprijeten položaj. Vselej pa je treba pomisliti in preiskati, če ni morda nagnjenje do dušne bolezni podedovano, če se ne nahaja morda že pri stariših glavobol i. dr. in če ni bila v tem slučaju šola le poslednji vzrok, da se je prikazala bolezen, ki jo je otrok imel že v sebi. Misli si moramo namreč, da se ne morejo vsi možgani in njih celice jednako dolgo ustavljati za njih življenje slabim vplivom, kot jih ponuja šolsko učenje, in to kar jeden z lahkoto zmore, drugega polomi; če so pa že pri stariših oslabele moči, se to slabenje pri otrocih nadaljuje in